

Donostiako foruaren ondorengo itsas zuzenbidearen garapena¹

Margarita SERNA VALLEJO

Kantabriako Unibertsitatea

Aurkibidea

I. SARRERA. II. *RÔLES D'OLÉRON* ZIRELAKOAK ETA DONOSTIAKO FORUA. III. DONOSTIAKO KONTZEJUAK ETA SANTA KATALINA ETA SAN PEDRO KOFRADIEK EZARRITAKO ITSAS ZUZENBIDEA. 1. Udal-ordenantzak eta Santa Katalina eta San Pedro kofradien ordenantzak 1489. urtean. 2. Donostiako 1489ko udal-ordenantzetako itsas aurreikuspenak. 3. Santa Katalinako eta San Pedroko ordenantzen edukia. IV. BIBLIOGRAFIA.

I. SARRERA

XII. mendetik aurrera, Forua ematearekin eta horren ondoriozko berehalako hazkundearekin, Donostiako hiribildua itsas tradizio atlantikoari atxiki zitzaion; horixe adierazten dute hiribilduko herritar eta agintarien borondatea jasozten duten lekukotza ugariak, izan ere, Europako fatxada atlantikoko gainerako tokiekin eta pertsonekin harremanak finkatu eta luzatu nahi baitzituzten. Zentzu horretan, gogora ditzagun hainbat lekukotza: itsasontzi berberak Donostiako portuan eta Atlantikoko beste portu batzuetan egon izana adierazten dutenak; eskifaiak mistoak zirela aipatzen dutenak, hau da, Atlantikoko kostaldeko hainbat puntutako kideez osatutakoak, donostiarrak ere barnean hartuta; Gipuzkoak Lapurdi probintzia frantsesarekin eta Kostaldeko Lau Hiribilduekin sinatutako elkarrekikotasun egokiaren hainbat tratatutan –merkataritzako konbertsak ere esaten zitzaien– parte hartu izanaren berri ematen dutenak; eta itsasoarekin eta itsas jardurekin lotura handia zuen Baionatik etorritako gaskoien komunitatea Donostian kokatu izanaren albiste ematen dutenak.

¹ Lan hau *Culturas urbanas en la España Moderna: policía, gobernanza e imaginarios* (siglos XVI-XIX) Estatu proiektuaren baitan kokatzen da eta honako erreferentzia du: HAR2015-64014-C3-1-R. Ekonomia eta Lehiakortasun Ministerioak diruz lagundu du. Europak ere finantzatu du *Rebellion and Resistance in the Iberian Empires, 16th-19th centuries* proiektuaren baitan, Europar Batasuneko Horizon 2020 programaren barruan eta Marie Skłodowska-Curie No 778076 akordioaren bitartez.

Donostiako historiarekin estuki lotutako itsas tradizio atlantiko horren testuinguruan, zuzenbideak garrantzi handia izan zuela nabarmendu nahi dugu, tradizio horren parte baitziren nabigatzaileek Atlantikoaren kostaldean garatzen zituzten itsas jarduerak –funtsean, merkataritzako eta arrantzako jarduerak– antolatzen eta erregulatzen zituzten arau juridikoak. Beraz, Erdi Aroan eta Aro Modernoan Atlantikoko itsas zuzenbide bat bazegoela esan dezakegu.

Europako kostalde atlantikoetako nabigatzaileen –Donostiako herritar asko tartean zirela– merkataritzako eta arrantzako zereginak antolatzeko baliotza izan zuen zuzenbide horren barruan hainbat mota, jatorri eta hedaturatako arauak biltzen ziren, baina guri bi bloke juridiko, batik bat, interesatzen zaizkigu. Alde batetik, Atlantikoko nabigatzaile guztientzat erkidea zen gorputz juridikoa; izan ere, nabigatzaileek berek, itsas jardueretan jardun ahala, ohituretan oinarrituta sortutako zuzenbidea zen, eta sortze-prozesu horretan ez zuten parte hartu ez juristek, ezta botere politikoaren titularrek ere. Eta, bestetik, kostaldeko hiribilduetako eta profesionalen hainbat korporaziok –esaterako, Kantauri itsasoko kostaldean hain garrantzitsuak ziren itsas kofradiak– prestatutako udal-arloko eta/edo korporazio-arloko xedapenen multzoa, batik bat, tokiko mailan aplikatzen zirenak eta, beraz, aurreko blokekoak baino nabarmen mugatuagoak direnak.

Erdi Aroan eta Aro Modernoaren zati handiengan, ordea, ez zen itsas zuzenbide nazionalik edo Atlantikoak bustitako erresumetako berariazko itsas zuzenbiderik izan, Frantzia, Ingalaterran, Gaztelan eta gainerako entitate nazionaletan botere politikoa zutenek denbora asko behar izan zutelako itsasoan zer gertatzen zen benetan jakin nahi izateko eta itsas jardueren arloko legeak egiteko. Horren adierazgarri da, kontinente osoan lehen itsas legedi nazionaltzat jotzen duguna 1681. urteko *Itsas armadaren ordenantza* frantsesa izatea. Horren aurretik, Europako errege-erreginek eman izan zituzten, modu isolatuan bada ere, itsasoarekin lotutako xedapenak; oso bakan eta, gainera, oso tarteka; beraz, ezin dugu esan Europako nazio bakoitzak bere itsas zuzenbidea izan zuenik 1681 baino lehen².

Aipatu berri ditugun Erdi Aroko kostalde europarretako itsas zuzenbidearen bi adierazpide horiek indarrean egon ziren Donostian 1180an hiribilduari Forua eman ziotenetik³. Hortaz, nabigatzaile donostiarren merkataritzako eta

² Ordenantza frantses horri buruz, ikus SERNA VALLEJO, M., La Ordenanza francesa de la marina de 1681 unificación, refundición y fraccionamiento del derecho marítimo en Europa, *Anuario de Historia del Derecho*, 78-29 (2008-2009), 233-260 or.

³ Foruaren honako argitalpen hau erabili dugu: BANUS Y AGUIRRE, J. L., *El Fuero de San Sebastián*, Donostia: Donostiako Udala, 1963, 79-110 or.

arrantzako jarduerak bi zuzenbideren arabera antolatu ziren, aldi berean: alde batetik, Europako kostalde atlantikoetako nabigatzaile guztiek partekatzen zuten itsas zuzenbidea eta, bestetik, hiribilduko kontzejuak eta Santa Katalina eta San Pedro kofradiek sortutako itsas zuzenbidea; Santa Katalina eta San Pedro kofradia Erdi Aroan Bizkaiko eta Gipuzkoako kostaldean finkatu ziren marinelen, nabigatzaileen eta arrantzaleen kofradietako bi ziren⁴.

II. RÔLES D'OLÉRON ZIRELAKOAK ETA DONOSTIAKO FORUA

Atlantikoko nabigatzaileen itsas zuzenbide erkidearen iturri garrantzitsue-
na merkataritzako eta arrantzako jardunbidetik beretik sortutako ohitura zen, eta ohiturazko ordenamendu hori idatziz jaso zen partzialki XIII. mendearen erdiko urteetan; testu horri *Rôles d'Oléron* edo *Layrongo Forua* esaten zaio⁵. Obra horri nahitaez erreparatu behar diogu, hainbat autorek Donostiako foru-testuaren edukiarekin lotu duten aldetik, hala nola José Ángel García de Cortázar, José Luis Orella Unzué eta Soledad Tena García autoreek.

Alabaina, iruditzen zaigu autore horiek bi testuen artean egin duten lotura ez dela guztiz zuzena, zenbait baieztapen eztabaidagarri egiten baitituzte, gure ikuspegitik begiraturata. Zehazki, diotenez, alde batetik, Donostiako Foruan *Rôles d'Oléron* arauetatik hartutako edo arau horietan oinarritutako xedapenak daude. Eta bestetik, obra hori XI. mendearen amaieran egindako ohituretan oinarritutako epaien bilduma bat baino ez dela diote⁶. Baina, gu zergatik ez gatoz bat argudio horiekin?

⁴ Euskal itsas kofradiei buruz argitaratu diren lanak alde batera utzita, erakunde horien ikuspegi orokor bat izateko, ikus ERKOREKA GERVASIO, J. I., *Análisis histórico-institucional de las cofradías de mareantes del País Vasco*, Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia, 1991. Eta GARCÍA FERNÁNDEZ, E., Las cofradías de mercaderes, mareantes y pescadores vascos (siglos XIV a XVI). ARÍZAGA BOLUMBURU, B. eta SOLÓRZANO TELECHEA, J. A. (arg.), *Ciudades y villas portuarias del Atlántico en la Edad Media. Nájera, Encuentros Internacionales del Medioevo: Nájera, 27-30 de julio 2004*, Logroño: Instituto de Estudios Riojanos, 2005, 257-294 or.

⁵ Testu horri buruz, ikus SERNA VALLEJO, M., *Los Rôles d'Oléron el coutumier marítimo del Atlántico y del Báltico de época medieval y moderna*, Santander: Centro de Estudios Montañeses, 2004.

⁶ GARCÍA DE CORTÁZAR, J. Á., Una villa mercantil. 1180-1516. ARTOLA, M. (koord.), *Historia de Donostia-San Sebastián*, Donostia: Nerea argitaletxea, 2004, 15-35 or., vid. 22. or.; ORELLA UNZUÉ, J. L., Estudio jurídico comparativo de los Fueros de San Sebastián, Estella, Vitoria y Logroño. *El Fuero de San Sebastián y su época*, Donostia: Eusko Ikaskuntza, 1982, 255-299 or., vid. 275. or.; El Fuero de San Sebastián y su entorno histórico. SÁEZ, J. A. eta GÓMEZ PIÑEIRO, J., *Geografía e Historia de Donostia-San Sebastián*, Donostia: Ingeba, urriko edizioa, 2018. Online: <http://www.ingeba.org/liburu/donostia/43fuero/43fuero.htm> (2013ko irailaren 13an kontsultatu genuen); TENA GARCÍA, S., Composición social y articulación interna de las cofradías de pescadores y mareantes.

García de Cortázar irakasleak bere garaian adierazi zuenez, egia da Donostiako Foruaren kapituluetan merkataritza-jarduerari buruzko aurreikuspen asko biltzen direla⁷, baina, gure ustez, aurreikuspen horiek guztiak ez dira sartzen itsas zuzenbidearen kontzeptuaren barruan. Eta hori diogu nahiz eta bada-kigun testu donostiarrean lehenetsunez aipatzen den merkataritza-trafikoa, hain justu, itsasoko merkataritza dela.

Abiapuntutzat hartzen badugu itsas zuzenbidea itsasoan egiten diren arrantzako eta merkataritzako bidaietan inplikaturako guztien artean ezartzen diren harremanak antolatzen dituzten arauen multzoa dela –arau horiek ohiturazkoak edo lege-arauak izan daitezke–, kontzeptu horretatik kanpo utzi behar dira Donostiako Foruan bildutako hainbat aurreikuspen: soilik lurreko merkataritza aipatzen duten aurreikuspenak; lurreko eta itsasoko trafikorako erkidetzat har daitezkeenak; eta, gaur egun, zerga-zuzenbidea esaten diogun eremuan sartzen direnak. Azken aurreikuspen horien xedea merkataritzako elkartrukerri zergak ezartzea zen edo, bestela, zenbait zergatik salbustea.

Beraz, planteamendu horren arabera, egiaz, Donostiako Foruan, zentzu hertsian hartuta, itsas zuzenbideko xedapen bakarra biltzen dela ondoriozta dezakegu. Hain zuzen ere, I-10 kapitulua; testu horrek, alde batetik, merkatarien jabetza-eskubidea babesten du⁸ hondoratzeetan berreskuraturako ondasunei dagokienez, hau da, bai itsasontzietan, bai salgaietan dagokienez, ezbeharra zerk eragin zuen aintzat hartu gabe; esate baterako, ekaitzaren ondoriozko urperatze bat, edo gizakiak eragindako ekintza baten ondorioz, hala nola itsas-lapur, kortsario edo etsaien erasoaldi bat edo gezurrezko itsasargiak jartzea. Bestetik, kontzejuari hainbat eskubide ekonomiko ordaindu behar zitzaizkiola xedatzen du, merkatariek hondoratze batetik salbatutako beren ondasunak berreskuratu ahal izateko. Aurreikuspenean zehazten denez, «10 sueldo eta dagokion lezda» ordaindu behar ziren⁹, eta I-3 kapituluan ere eskubide berak ezartzen ziren Donostiakoak ez ziren itsasontziak Donostiako portuan sartu ahal izateko¹⁰.

(Un análisis de la explotación de los recursos marítimos en la Marina de Castilla durante la Baja Edad Media), *Espacio, Tiempo y Forma, Serie III, Historia Medieval*, 8 (1995), 111-134 or., vid. 113. or.

⁷ Autore horren arabera, foru-testuko 146 xedapenen heren batek lotura zuen merkataritzako jarduerarekin eta, bereziki, hiru eragiketarekin: salgaien lurreko eta itsasoko garraioarekin, salgaiak biltegiarekin eta ostalarien etxeetan egindako transakzioekin (GARCÍA DE CORTÁZAR, J. A., *Una villa mercantil, op. cit.*, 24. or.).

⁸ Foruaren kapitulu horretan «merkatariek» hitza erabiltzen da baina, gure ustez, salgaiak itsasoz trafikatzeko zuzentzen sartzen dira kontzeptu horretan, hau da, salerosleak, zentzu hertsian hartuta; baina baita itsasontzietan jabeak ere, urperaturako itsasontzietan eta salgaien hondarrak berreskuratzeko buruz hein berean mintzo baita agindua.

⁹ I-10 kapitulua: «Si aconteciese que alguna nave naufragase en término de San Sebastián, los mercaderes de la nave recuperan la nave y todas las mercancías dando 10 sueldos y su lezda según más

I-10 kapituluko xedapenak Donostian *ius naufragii* ez aplikatzea zekarren; zuzenbide hori Europako kostaldeetan zabaldu zen garai batean, betiere kostaldeko agintarien laguntza edo babesarekin, haiek izaten baitziren, kasu askotan, ohitura horren onuradun nagusiak. Zuzenbide horren arabera, norbaitek hondoratzeetako hondakinak aurkitzen bazituen, pertsona hori bihurtzen zen aurkitutakoaren jabe. *Ius naufragii* zuzenbidearen aurkako kritikak zabaldu ziren Europako kostaldeko hainbat puntutan eta, azkenean, debekatzera iritsi ziren, aztertzen ari garen Donostiaren kasuan, esaterako; Donostian, Elizak egin-kizun erabakigarria bete zuen, zuzenbide hori indargabetzearen alde zegoela aldarrikatu ostean¹¹.

Eta Donostiako Foruan itsas zuzenbideari dagokion xedapen bakarra hori dela onartuz gero, García de Cortázar eta Orella Unzué autoreek egindako baieztapenak gehiegikeriatzat hartu behar dira; izan ere, autore horiek zioten testuan Lizarrako Forutik eta *Rôles d'Oléron* arauetatik hartutako xedapenak uztartzen zirela, edo tokiko testuaren iturri juridikoak bigarren obra horretan oinarritzen direla. Baieztapen horiek ontzat emateko, Donostiako Foruan beste itsas aurreikuspenen bat ere bildu beharko litzateke. Eta ez da horrela.

Baina, gainera, hondoratzeko batetik berreskuratutako ondasunen jabetzari buruzko kapitulua *Rôles d'Oléron* testutik hartuta dagoela dioen baieztapena ere ezin dugu zuzentzat jo, itsas testuaren lau bertsioetako –jatorrizkoa, gaztelaniazkoa, ingelesezkoa eta bretoierazkoa– ezin kapitulutan ez baita ezarpen hori aipatzen¹². Hori ikusita, galdera hau egin behar diogu geure buruari: zertan oinarritzen dira García de Cortázar, Orella Unzué eta Tena García autoreen usteak?

Hiru autoreetatik bakar batek ere ez du berariaz aipatzen, baina haien planteamenduaren justifikazioa zein den badakigulakoan gaude; izan ere, kontuan izan behar da, alde batetik, haien lanak argitaratu zituztenean *Rôles d'Oléron* testuari buruzko jakintzaren egoera zein zen eta, bestetik, garai hartako his-

arriba (se determina) [Itsasontziren bat Donostiako mugapean urperatuko balitz, itsasontziko merkatariek ontzia eta salgai guztiak berreskuratzeko 10 sueldo eta dagokion lezda ordaindu beharko dituzte, gorago (zehaztutakoaren) arabera]». BANUS Y AGUIRRE, J. L., *El Fuero*, op. cit., 83. or.

¹⁰ I-3 kapitulua: «... Pero las naves extrañas paguen lezda: por cada nave, diez sueldos de mi moneda; y por cada fardo que sea sacado de la nave, 12 denarios de arribada más su lezda, pero deduciendo la tercera parte de lo que diera... (Baina itsasontzi arrotzek lezda ordain dezatela: itsasontzi bakoitzeko hamar sueldo nire txanponean; eta ontzitik ateratzen den fardel bakoitzeko 12 denario porturatzeagatik gehi dagokion lezda, baina ematen duenaren heren bat kenduta...)».

¹¹ Elizaren jarrerari buruz, ikus SCHIAPPOLI, D., *Il ius naufragii secondo il Diritto della Chiesa*, Roma, Società Editrice del Foro Italiano, 1938.

¹² *Rôles d'Oléron* testuaren lau bertsio horiei buruz, ikus SERNA VALLEJO, M., *Los Rôles d'Oléron el coutumier*, op. cit.

toriografiak *Rôles d'Oléron* testuaren zein edizio erabiltzen zuen itsas testuaren erreferentetzat.

Egile horien lanak argitaratu zirenean, Espainiako nahiz atzerriko doktrina nagusiaren arabera *Rôles d'Oléron* testua XI. mendearen amaieran egindako epai-bilduma bat baino ez zen, eta zenbait kasutan ohituretan oinarritutakoa zela gehitzen zen; beraz, Jean-Marie Pardessus-ek XIX. mendean ezarritako tesia zuzentzat jotzen zen¹³, eta autore horrek berak itsas zuzenbidearen historiari egindako ekarpen eskergan argitaratutako *Rôles d'Oléron* testuaren edizioa erabiltzen zen erreferente gisa¹⁴. Baina itsas kodearen bertsio hori Pardessus-ek berak artifizialki eraikitakoa da, eta ez dator bat Europako nabigatzaileek ezarritako lau bertsioetako bakar batekin ere.

Egile frantses hark argitaratutako *Rôles d'Oléron* testuaren abiapuntua desira bat izan zen: *Rôles d'Oléron*¹⁵ arauen edizio kritiko bat eraman nahi zuen inprimategira, hainbat eskuizkributan eta Pierre Garcie¹⁶ eta Etienne Cleirac¹⁷ autoreek egindako aurreko edizioetan oinarrituta. Aurreko edizioak ere autore horiek egindako material-bilketa baten ondorio izan ziren, eta kontinenteko zirkulu jakin batzuetan nolabaiteko oihartzuna izatera iritsi ziren¹⁸.

Pardessus-ek egindako bilketa-lanaren emaitza 56 kapituluak bilduma bat izan zen, baina ez zuen zerikusi handirik *Rôles d'Oléron* testuaren lau bertsioekin; kapitulu horietan, hondoratzeetatik berreskuratutako ondasunen jabetzari buruzko hainbat agindu biltzen dira, Garcie eta Cleirac autoreen testuetan jada agertzen zirenak (36.etik 56.era bitarteko kapituluak).

Datu horien argitara, ez da zaila gertatzen García de Cortázar, Orella Unzué eta Tena García egileek egindako baieztapenek beren zentzua bazutela esatea, kontuan izanik Pardessus-en *Rôles d'Oléron* testuaren edizioan eta azterke-

¹³ PARDESSUS, J. M., *Collection des lois maritimes antérieures au XVIII siècle*, 6 lib., Paris: L'Imprimerie Royal, 1828-1845, vid. I, 300-303 or.

¹⁴ PARDESSUS, J. M., *Collection des lois*, I, *op. cit.*, 323-353 or.

¹⁵ SERNA VALLEJO, M., La historiografía sobre los *Rôles d'Oléron* (siglos XV a XX), *Anuario de Historia del Derecho Español*, 70 (2000), 471-498 or, vid. 486-487 or.

¹⁶ GARCIE, P., *Le Grand routier et pillotage et enseignement pour encrent tant ès ports, havres que lieux de la mer, tant des parties de France, Bretagne, Engleterre, Espagne, Flandres et haultes Alemaignes...* St. Gilles-sur-Vie: 1483-1484. Ezagutzen den 1. edizioa, Poitiers, 1520; 2. ed., 1521. Garcie autorearen obra hemen argitaratu zen: WATERS, D. W., *The Rutters of the Sea. The Sailing Directions of Pierre Garcie. A Study of the first english and french printed Sailing Directions with facsimile Reproductions*. New Haven eta Londres: 1967, 205-400 or. Kapituluak ikusteko, ikus 376-393 or.

¹⁷ CLEIRAC, E., *Us et coutumes de la mer divisées en trois parties*, 1. ed., Bordele: Guillaume Millanges, 1647; 6. edizioa, Rouen: E. Viret, 1671, 7-135 or.

¹⁸ *Rôles d'Oléron* testuaren edizio horien jatorriari eta ezaugarriei buruz, ikus SERNA VALLEJO, M., La historiografía sobre los *Rôles d'Oléron*, *op. cit.*, 473-479 or.

tan oinarrirituta egin zituztela, baina, gaur egun, *Rôles d'Oléron* testuaren gaineko jakintzaren egoera zein den ikusita, ezin dira baliozkotzat jo, eta ezin da pentsatu Donostiako Foruko hondoratzeei buruzko agindua *Rôles d'Oléron* testutik datorrenik, zeren, lehen esan dugunez, testuaren lau bertsioetatik ezin etan ez baita gaia aipatu ere egiten.

Eta, bestalde, ezin da defendatu *Rôles d'Oléron* testua epai-bilduma soil bat denik, orain seguru dakigulako hizpide dugun obra hori, egiaz, itsas *coutumier* bat zela. Hau da, ohiturazko itsas zuzenbideari buruzko bilduma bat¹⁹. Azkenik, testuaren datazioari dagokionez, obra XI. mendean idatzi zen ideia ere baztertu beharrean gaude, hain zuzen ere, XIII. mendean erdialdeko urteetan idatzi zela dioen tesia nagusitu eta sendotu baita²⁰.

Hortaz, azaldutako datuak aintzat hartuta, *Rôles d'Oléron* obrako arauak Donostiako Foruan ezin izan zutela eraginik izan pentsatzen dugu, itsas testu hori Forua eman ondoren idatzi baitzen. Baieztapen hori gorabehera, Donostiako Foruan hondoratzeetatik salbatutako ondasunen jabetzari buruz agertzen den aurreikuspena Atlantikoko itsas tradizio baten parte zela pentsa daiteke; hain zuzen ere, *Rôles d'Oléron* zelakoak biltzen zituen itsas tradizio beraren parte, eta biak Atlantikoko ziklo horretako partaide zirenez, ulertzekoa da Garciek, Cleirac-ek eta, geroago, Pardessusek berak, *ius naufragii* zuzenbideari zegozkion kapituluak beren testuetan txertatzea.

Donostiako Foruan *ius naufragii* zuzenbideari buruz dagoen aurreikuspenaren eta merkataritza-arloko eta arlo juridikoko tradizio edo kultura atlantikoaren arteko lotura hori bazegoela adierazi zuen duela zenbait urte –zuzen adierazi ere–, Bonifacio de Echegaray Cortak²¹, eta José Luis Banus y Aguirrek bere egin zuen²²; izan ere, hondoratzeetako ondasunei buruzko Foruko araua eremu atlantikoko beste testu batzuetako aurreikuspenekin erlazionatu zuen, antzeko edukia zuten aldetik. Esate baterako, honako testu hauetakoak, Banus y Aguirren esanetan: Rikardo I.a Ingalaterrakoaren pribilegio bat, Jerusalemgo *Assises de la court des barons* obra eta Olerón irlako zuzenbidea –ez nahastu *Rôles*

¹⁹ Arauen amaieran *Et cest le jugement en ceo cas* leloa dagoenez, Pardessusek pentsatu zuen jatorri judizialeko xedapenen bilduma bat zela, baina, izatez, obra idazteko bilketa-lana egin zuenaren baliabide bat baino ez zen izan, testua osatzen duten eta ohituretan oinarritzen diren xedapenei organo judizialen aurrean aginipide handiagoa emateko intentzioarekin. Horri dagokionez, ikus SERNA VALLEJO, M., La historiografía sobre los *Rôles d'Oléron*, *op. cit.*, 65-67 or.

²⁰ Gai horiei buruz, ikus SERNA VALLEJO, M., *Los Rôles d'Oléron*, *op. cit.*, 55-74 or.

²¹ ECHEGARAY CORTA, B. de, La vida civil y mercantil de los vascos a través de sus instituciones jurídicas, *Eusko Ikaskuntzen Nazioarteko Aldizkaria*, 13-3 (1922), 273-336 or.; 13-4 (1922), 582-613 or.; 14-1 (1923), 27-60 or., por vid. 13-4, 588-597 or.

²² BANUS Y AGUIRRE, J. L., *El Fuero*, *op. cit.*, 152-157 or.

*d'Oléron*²³ testuarekin—. Aurreko horri gehituko diogu berorien espiritua ere bat datorrela Errege Foruan (IV, XXV,1) eta Partidetan (V, IX, 7) xedatutakoarekin eta, azken batean, zuzenbide erromatarrekin, zeren ordurako, arian-arian, hondoratzeetako hondakinen jabetza babesteko beharrezkoa zen esparru juridikoa eraikia baitzen; beraz, historia juridiko erromatarren hasierako aldiak soilik jo ziren hondoratzeetako ondasunak *res nullius* eta, hortaz, aurkitzen zituen edonor egin zitekeen haien jabe²⁴.

Eta, orain, aurreko kontu horiek argitu ostean, epigrafe hau amaitzeko beste galdera bat egingo dugu: *Rôles d'Oléron* testua iritsi ote zen nabigatzaile donostiarren artean indarrean egotera? Orain arte, ez dugu lortu Donostiako nabigatzaileek Atlantikoko itsas *coutumier* hori erabili zutela berariaz baieztatzeak aukera emango digun inolako lekukotzarik, Gaztelako kostaldeko beste puntu batzuetan ez bezala; izan ere, beste toki horietako herritar eta nabigatzaileek testua erabili zutela inolako zalantzarik gabe frogatzen duten hainbat lekukotza aurkitu izan dira. Besteak beste, Sevillan, Pontevedran edo San Vicente de la Barqueran²⁵.

Alabaina, *Rôles d'Oléron* arauak Europako fatxada atlantikoan izan zuten zabalkunde orokorra askotariko iturrien bitartez dokumentatuta dagoela ikusita —orain arte, haren artikuluen ehun kopia baino gehiago aurkitu ditugu—; Frantziako monarkiak berak Gaztelako nabigatzaileei *Layrongo Foruaren* —obraren gaztelaniazko bertsioa²⁶— arabera gobernatzeko baimena eman ziela, 1364. urtetik aurrera; eta kontuan izanik lotura handia egon zela Donostiako eta Gaskoiniako herritarren artean —Gaskoinian sortu ziren, ziurrenik, *Rôles d'Oléron*—; eta donostiarrek Erdi Aroko merkataritza atlantikoan parte-hartze aktiboa izan zuten eta jarduerari hori, hain justu, kode horren arabera arautzen zenez, ez dirudi zentzugabea, ezta ausarkeria ere zera esatea, Donostiako nabigatzaileek *Rôles d'Oléron* arauak erabili zituztela, Atlantikoko itsas tradizioarekin batera. Dena den, dokumentazio berririk aurkitu ezean, ezin izango dugu hipotesi hori berretsi.

III. DONOSTIAKO KONTZEJUAK ETA SANTA KATALINA ETA SAN PEDRO KOFRADIEK EZARRITAKO ITSAS ZUZENBIDEA

Jarraian, Atlantikoko itsas zuzenbide erkideari eta *Rôles d'Oléron* arauari buruzko hausnarketak alde batera utziko ditugu, gure azterlanean aurrera egi-

²³ *Ibid.*, 154-157 or.

²⁴ Zuzenbide erromatarrean hondoratzeetako ondasunei ematen zitzaizkien tratamenduak buruz, ikus ZAMORA MANZANO, J. L., El salvamento y la asistencia marítima en el Derecho romano, *Revue Internationale des Droits de l'Antiquité*, XLVIII (2001), 373-403 or.

²⁵ Ikus SERNA VALLEJO, M., Los *Rôles d'Oléron*, *op. cit.* 120. eta 169-171 or.

²⁶ SERNA VALLEJO, M., Los *Rôles d'Oléron*, *op. cit.*, p. 120.

tearren, eta hasierako orrialdeetan aipatu dugun itsas zuzenbidearen bigarren adierazpenari erreparatuko diogu orain. Donostiako kontzejuak eta Santa Katalina eta San Pedro kofradiek ezarritako itsas zuzenbideaz ari naiz. Nabigatzaile donostiarrentzat oso garrantzitsua izan zen zuzenbide hori, gertu-gertukoa eta berehalakoa zelako, nahiz eta Atlantiko osorako itsas zuzenbide erkideak baino askoz ere indar mugatuagoa zuen bai lurraldearen aldetik, bai pertsonen aldetik; izan ere, zuzenbide horretako xedapenek hiribilduan zeuden pertsonak baino ez zituzten behartzen, kofradia bakoitzeko kideekin batera.

Tokiko itsas zuzenbidean oinarritutako ikuspegi horretatik begiratuta, hiribilduko gobernu-organoeek tartean-tartean hartzen zituzten itsasoarekin lotutako erabakiek garrantzi txikiagoa izan zuten Donostiako kontzejuaren ordenantzetan bildutako itsas xedapenek baino, eta Erdi Arotik Gipuzkoako hiriburuan ezarrita zeuden bi itsas kofradietako bakoitzaren ordenantzetan bildutakoek baino. Horregatik, jarraian, ordenantzak izango ditugu aztergai, eta beste baterako utziko dugu hiribilduko udal erregimentuak itsasoarekin lotutako gaiei buruz hartu zituen erabaki solteen azterketa.

Baina ordenantza horiek aztertzen hasi baino lehen, hausnarketa orokorragoak planteatu behar dira.

Kostaldean kokatutako herrietako –Donostia, esaterako– udal-ordenantzei dagokienez, itsas aurreikuspenak, oro har, egoera jakin batzuetan garrantzitsuagoak izan zirela esan behar dugu; hain zuzen ere, kontzejuetako gobernuak itsasoarekin lotutako zereginetan jarduten zuten herritarren jarduerak kontrolatu nahi izan zituztenean –arrakasta handia nahiz txikia izan–, baita, bereziki, nabigatzaileen, marinelen eta arrantzaleen kofradien jarduerak kontrolatu nahi izan zituztenean ere. Aitzitik, kontzejuek herritar horien gain inolako nagusitasunik baliatu nahi izan ez zuten egoeretan ez ziren hain garrantzitsuak izan.

Horri gehitu behar zaio, tokiko oligarkiaren kontrolpean zeuden udal-erregimentuak kezkatu eta itsas gaitan gehiago esku hartzen hasi zirela, itsas kofradiak kontzejuen interesetarako arriskutsuak izan zitezkeela konturatu ziren momentutik aurrera, esandako korporazio horiek hainbat herritako Herri Xehearren egituratzaile politiko bihurtzen hasi ziren edo bihurtu nahi zuten neurrian. Itsas anaiartek interes hori izatearen arrazoia zera zen, hiribildu askotako Herri Xehea osatzen zuten herritar gehienak itsas jardueretan lan egiten zuten pertsonak zirela, itsas gremioetako kide zirela eta, haien egoera soziala zela eta, udal-gobernuetatik kanpo geratzen zirela.

Bi ikuspegi horietatik begiratuta, Donostiako kontzeju-gobernuaren kasua bereziki interesgarria da, berezitasun garrantzitsuak izan zituelako inguruko itsas hiribildu gehienetan –Gipuzkoan nahiz Bizkaian– garai berean gertatzen

ari zenarekin alderatuta, baita Kostaldeko Lau Hiribilduetako Korrejimenduko hiribilduetan ere.

Era berean, Donostia kasu berezitzat jotzen da itsas kofradien ordenantzei dagokienez ere, Kantauriko oso herri gutxitan bildu baitziren marinela, nabigatzaile eta arrantzaleak bi kofradiatan, kofradia bakarrean bildu ordez, Gaztela iparraldeko kostaldean ohikoa zen bezala; dena den, beste herrietako kofradia bakar horretan itsasoarekin lotutako kolektibo jakin bat izan zitekeen nagusi, dela arrantzarekin lotutakoa, dela merkataritza-jarduerekin lotutakoa. Donostiaren kasuan, ordea, Behe Erdi Arotik bi kofradiatan antolatu ziren eta, horregatik, Santa Katalina kofradiak bere ordenantzak zituen, merkataritza-jarduera antolatzeko pentsatuak, eta San Pedro kofradiak, aldiz, beste batzuk, arrantza-jardueretan aritzen ziren hiribilduko herritarrentzat²⁷.

1. Udal-ordenantzak eta Santa Katalina eta San Pedro kofradien ordenantzak 1489. urtean

XV. mendean geroztik, Kostaldeko Lau Hiribilduetako Korrejimenduko marinelen lau kofradia garrantzitsuenak Herri Xeharen egituratzaile politiko izan ziren San Vicente de la Barquera, Santander, Laredo eta Castro Urdiales herrietan²⁸, baita Lekeition ere²⁹, eta tokiko gobernuek, logikari jarraikiz, aurkako jarrera eta erresistentzia agertu zieten, itsas gremioek betetzen zuten eginkizun hori ez zelako udal agintarien gustukoa, ezta kontzejuak kontrolatzen zituzten oligarkien gustukoa ere. Donostiaren kasuan, Santa Katalina eta San Pedro kofradiak ez ziren iritsi eginkizun politiko hori betetzera, garai batean, agian, saiatu ahal izan ziren arren. Haien nahiak porrot egin zuen Donostiako gobernua, monarkiaren berariazko laguntzarekin, bideraezin egin zuelako aukera hori.

²⁷ Soledad Tena García autoreak hirugarren kofradia bat ere aipatzen du, San Nikolas kofradia, baina oraingoz ez dugu horren beste berririk. TENA GARCÍA, S., *Cofradías y concejos: encuentros y desencuentros en San Sebastián a finales del siglo XV*. MONSALVO ANTÓN, J. M. (arg.), *Sociedades urbanas y culturas políticas en la Baja Edad Media castellana*, Salamanca: Salamancako Unibertsitatearen argitalpenak, 247-254 or., vid. 233. or.

²⁸ SERNA VALLEJO, M. El conflicto político entre las gentes del mar y las oligarquías locales en el Corregimiento de las Cuatro Villas de la Costa en el Antiguo Régimen. REY CASTELAO, O., CASTRO REDONDO, R. eta FERNÁNDEZ CORTIZO, C. (arg.), *La vida inquieta. Conflictos sociales en la Edad Moderna*, Santiago de Compostela: Santiago de Compostelako Unibertsitatea, 2018, 119-143 or.

²⁹ ERKOREKA GERVASIO, J. I., *Análisis histórico-institucional de las cofradías de mareantes del País Vasco*, Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia, 1991, 402-405 or. eta TENA, *Composición social y articulación interna de las cofradías*, 133-134 or.

Eta egoera hori 1489. urtean Donostiako udal-ordenantzak landu eta berretsi izanarekin lotu behar da³⁰, baina baita Santa Katalina³¹ eta San Pedro kofradien ordenantzekin ere, 1489. urte berekoak baitira³².

Bi kofradia horien ordenantzak elkarren oso antzekoak dira. Egia esan, agindu edo arau asko berdinak dira bi testuetan, eta kofradia bakoitzeko kideek gauzatzen zituzten jarduera bereziak arautzen dituzten kapituluak soilik dira desberdinak. Antzekotasun horren arrazoia zera izan zen, aldi berean idatzi zirela, helburu berarekin eta pertsona berak: Diego Arias de Anaya batxilerrak, hiribilduko epaile ikerlariak; izan ere, batxiler horrek berak bi erakundeak indargabetu zituen aldez aurretik, eta Errege-erregina Katolikoek berriro sortu zituzten.

Baina gremioen bi ordenantza horien eta urte bereko udal-ordenantzen artean ere badira lotura-puntuak, eta azalpena eman beharrean gaude.

Hiru testuen irakurketa gurutzatua eginez gero, zera ikusiko dugu, hiribilduko marinel eta arrantzaleak –Donostiako Herri Xehearren gehiengoa osatzen zuten– arriskutzat jotzen zituztela eta kezka-iturri bihurtu zirela udal-gobernua kontrolatzen zuen oligarkiaren ustez, bederen; zeren kofradietan antolatuta ondoren, kontzejuaren gobernuan parte hartu nahi baitzuten beren interesak defendatzeko eta, gainera, une horietan udal-erregimentua etapa zaila igarotzen ari zen³³.

³⁰ Donostiako udal-ordenantzak Errege-erregina Katolikoek onartu zituzten 1489ko uztailaren 7an. Hemen argitaratu dira: AYERBE IRÍBAR, M. R., Las ordenanzas municipales de San Sebastián de 1489, *Boletín de Estudios Históricos de San Sebastián*, 40 (2006), 11-91 or., vid. 14-91 or.

³¹ Maisu, merkatari, pilotu eta marinelen Santa Katalina kofradiaren ordenantzak, Errege-erregina Katolikoek 1489ko uztailaren 7an emandakoak. Hemen argitaratu dira: BANUS Y AGUIRRE, J. L., Ordenanzas de la Cofradía de Santa Catalina, *Boletín de Estudios Históricos de San Sebastián*, 8 (1974), 73-106 or., vid. 90-99 or. Gerora, Karlos I.ak 1539. urtean berretsi zituen (BANUS Y AGUIRRE, J. L., *Ordenanzas de la Cofradía*, 99-101 or.) eta 1642an eraberritu zituzten (Testua hemen ikus daiteke: *Ibidem*, 101-106 or.).

³² Marinelak biltzen zituen San Pedro kofradiaren ordenantzak, Errege-erregina Katolikoek 1489an emandakoak. Hemen argitaratu dira: AYERBE IRÍBAR, M^a. R., Ordenanzas de la cofradía de mareantes de San Pedro, en San Sebastián (1489), *Boletín de Estudios Históricos de San Sebastián*, 41 (2007), 417-437 or., vid. 428-437 or. Argitaratutako testuak datarik ez duenez, Ayerbe irakasleak 1489ko uztailaren 7ko data esleitu zien ordenantzei, Pedro Manuel Soralucek egun hori aipatu zuela esanez, 1539ko berrespenetik hartuta. Hala ere, gu ez gaude ados datazio horrekin, zeren 1539ko berrespena, berez, Santa Katalina kofradiaren ordenantzei dagokie, aurreko oharrean adierazi dugunez, eta ez San Pedro kofradiari (AYERBE IRÍBAR, M^a. R., *Ordenanzas de la cofradía de mareantes*, 428. or, 34. oharra). Ayerbe irakasle andreak aipatutako Soralucren iruzkina hemen dago: SORALUCE, P. M. de, Las cofradías de mareantes de San Sebastián desde la Edad Media hasta nuestros días, *Euskal-Erria*, XX-VIII (1983), 380-384, 407-414, 459-466 or., vid. 410. or. Gerora, zehazki, 1491. urtean, San Pedro kofradiako ordenantzak ere berretsi zituzten. Berrespen horren ondoriozko testua ikusteko: ERKOREKA GERVASIO, J. I., *Análisis histórico-institucional de las cofradías*, op. cit., 461-469 or.

³³ Donostiako Erdi Aroko oligarkia Mans-Engómez leinu gaskoien inguruan sortu zen hasieran, eta prozesu bikoitz baten bitartez, denboran bata bestearen atzetik, lehenik, hiribilduko beste leinu gas-

Ez dugu ahaztu behar 1489ko urtarrilean sute ikaragarria izan zela hiribilduan eta hiria berreraiki egin behar izan zela Errege-erregina Katolikoek berariazko laguntzarekin³⁴, eta hilabete horietan, kofradiek hainbat gehiegikeria egin zituztela, kontzejuari indarrez ezarri nahi izan baitzizkioten beren asmoak betetzen laguntzeko hainbat akordio, tokiko agintariek hartutako erabakien aurkakoak.

Beraz, 1489. urteko itsas kofradien bi testuek eta kontzejuaren ordenantzek helburu bera dute, hau da, tokiko oligarkiak kontrolatzen zuen herritarren gobernua indartzea, udal-agintaritzan krisi instituzional sakona zegoen une batean; kofradiek hiribilduan izan zezaketen boterea eta protagonismoa mugatzea; eta tokiko agintariek itsas gremioen gain zuten kontrola areagotzea. Eta helburu horiek betetzeko, udal-agintariek Errege-erregina Katolikoek laguntza ordainezina izan zuten.

Diego Arias de Anaya batxilerra bidali zuten hiribildura udal-hauteskundeetan harira herrian sortu ziren gatazkak ikertzera; orduan, Donostiako Santa Katalina eta San Pedro kofradiak indargabetu zituen, kofradiak eta monipodioak errepublikarentzat, ondasun erkidearentzat eta Monarkia berarentzat kaltegarriak zirela argudiatuta³⁵; argudio berari jarraikiz, bi kofradiak kontzejuaren kontrolpean geratu ziren berrezarri ostean.

Egia esateko, kofradien existentziak eragiten zituen kalteei buruzko argudioak ez ziren berriak, zeren hainbat instantzia aspalditik ari baitziren gremioen eta kofradien aurkako jarrerak adierazten, orokorrean batzuetan, berezikiago beste batzuetan, Arias de Anaya batxilerrak emandakoen oso antzeko arrazoie-

koi batzuk sartu ziren eta, geroago, Gipuzkoako lurretan jatorria izanik hiribilduan kokatu ziren beste leinu batzuk. Ikus TENA GARCÍA, S., Los Mans-Engómez: el linaje dirigente de la villa de San Sebastián durante la Edad Media, *Hispania* 185 (1993), 987-1008 or.; *La sociedad urbana en la Guipúzcoa costera medieval: San Sebastián, Rentería y Fuenterrabía (1200-1500)*, Donostia: Kutxa Fundazioa, 1997; Los linajes urbanos de las villas del Puerto de Pasajes (San Sebastián, Rentería y Fuenterrabía): dos modelos de formación de las oligarquías municipales. DÍAZ DE DURANA, J. R. (koord.), *La lucha de bandos en el País Vasco: de los Parientes Mayores a la Hidalguía Universal: Guipúzcoa, de los bandos a la provincia (siglos XIV a XVI)*, Bilbo: Euskal Herriko Unibertsitatea, 1998, 323-339 or. Eta leinu nagusiekin loturarik ez zuten donostiarrei buruz, ikus GARCÍA FERNÁNDEZ, E., La comunidad de San Sebastián a fines del siglo XV: un movimiento fiscalizador del poder concejil, *Espacio, Tiempo y Forma, Serie III, Historia Medieval*, 6 (1993), 543-572 or.

³⁴ Suteari eta Fernando eta Isabel errege-erreginek berreraikitze-lanetarako emandako laguntzari buruz, ikus BANUS Y AGUIRRE, J. L., Viejas ordenanzas de construcción en San Sebastián, *Boletín de la Real Sociedad Vascongada de Amigos del País*, 1 (1945), 185-194 or. Los Reyes Católicos y San Sebastián. El incendio de 1489 y la reconstrucción de la villa, *Euskalerraren Adiskideen Elkartearen buletina*, 17 (1961), 283-304 or.

³⁵ San Pedro eta Santa Katalina kofradietako ordenantzen atarikoan, erakunde bateko nahiz beste kofradeak elkartu —«ayuntamientos»— izanaren erruz herrian izandako arazoak aipatzen dira.

kin. Besteak beste, Monarkiak³⁶, Gorteeek³⁷ eta Gipuzkoako Ermandade edo Anaiarteak³⁸ izan zituzten horrelako jarrerak, baina kasu guztietan ez dago argi horrelako erabakiak hartu zituzten bakoitzean helburua kofradiak eta gremioak, oro har, desagerraraztea zen, ala izaera politikoa zutenak, edo, lanbide-arlokoak izanik, eginkizun politikoren bat betetzen zutenak soilik ezabatu nahi zituzten, ordena publikoarekin lotutako arazoak sorrarazten baitzituzten herrietan eta ez baitzituzten betetzen legeak eskatutako baldintzak³⁹.

Ikusirik Kantauriko kofradia batzuek eta besteek jaso zuten tratua oso desberdina izan zela, ez mendeetan zehar soilik, baita hainbat une zehatzetan ere, zentzuzkoa dirudi pentsatzea debekuen egiazko helburua honako hau zela: monipodio bihurtutako kofradiak desagerraraztea. Bestela esateko, toki bateko herritarren eta agintarien gain presio egiten zuten talde edo liga bihurtu zirenak, betiere beren interesen aldeko eta besteren interesen kalterako neurriak ezartzea zutelarik xede⁴⁰; horrenbestez, «helburu gaiztoa» zuten, *Diccionario de Autoridades* hiztegian aipatzen zen moduan.

Monarkiak kofradiei emandako tratu desberdinei dagokienez, honako hau gogorarazi behar dugu: Errege-erregina Katolikoak Santa Katalina eta San Pedro kofradiak Donostiako kontzejuaren mende jarri eta haien autonomia mugatzearen alde agertu ziren arren, Errege-erregina Katoliko beroriek Kantauriko kostaldeko beste toki batzuetan itsas kofradiak berariaz bultzatzen eta indartzen ari zirela. Horregatik, gure ustez, Monarkiak benetan uste izan balu itsas anaiar-

³⁶ Erakunde horiekiko mesfidantzak Alfonso X.aren erreinalditik zetozen, *Partidas* testutik (*Partidas*, V, VII, 2) ondoriozta daitekeenez. Eta errege horren zenbait ondorengok jarrera horiek errepikatzen zituen, hala nola Henrike IV.ak, 1460. urtean San Pedro kofradiara jo zuenean errege-epailearen aurkako jarduketengatik hiribilduan sorrarazi zituzten istilu eta iskanbilengatik kexu (Historiako Errege Akademia. Vargas y Ponce bilduma, XXXIX liburukia, 9/4207; aipamena hemendik hartu dugu: GONZÁLEZ ARCE, J. D., *Asociacionismo, gremios y restricciones corporativas en la España medieval* (siglos XIII-XV, *Investigaciones de Historia Económica*, 10 (2008), 9-34 or, vid. 21-22 or) y Carlos I en 1552 (1552ko Pragmatika, 16. kap. NoR, XII, XII, 13 (=NR VIII, XIV,4).

³⁷ Cortes de Toledo de 1462 (36. eskaera. NoR, XII, XII,12 (=NR VIII, XIV,3) y de Santa María de Nieva de 1473 (31. eskaera. NoR, XII, XII,12). Eta, geroago, Madrilgo Gorteeek ere antzeko erabakiak hartu zituzten 1534. urtean (29. eskaera. NoR, XII, XII,12).

³⁸ *Cuaderno Viejo de Ordenanzas de la Hermandad de Guipúzcoa, aprobado por Enrique IV en Vitoria el 30 de marzo de 1457*, 136. kapituluak. BARRENA OSORO, E., *Ordenanzas de la Hermandad de Guipúzcoa (1357-1463)*, Donostia: Eusko Ikaskuntza, 1982; *Cuaderno Nuevo de Ordenanzas de la Hermandad de Guipúzcoa, elaborado en la Junta General celebrada en Mondragón, con los Comisarios nombrados por Enrique IV, el 13 de junio de 1463*, 177. eta 180. kapituluak, ibidem.

³⁹ Eztatbaida horri buruz, ikus: GONZÁLEZ ARCE, J. D., *Asociacionismo, gremios y restricciones corporativas*, *op. cit.*

⁴⁰ ARAGÓN RUANO, Á. eta ALBERDI LONBIDE, X., El proceso de institucionalización de las cofradías guipuzcoanas durante la Edad Moderna: cofradías de mareantes y de podavines, *Vasconia. Cuadernos de Historia-geografía*, 30 (2000), 205-222 or., vid. 207. or.

teak guztion onerako hain kaltegarriak zirela –eta Donostiako kofradiei buruzko dokumentaziotik ondorio hori atera daiteke–, kofradia guztien aurka jardungo zuen, eta ez zuen horrelakorik egin. Egia esan, beste inguruabar eta gai askotan bezala, Monarkiak kofradiekiko zuen jarrera interesen arabera zen, itsas anaiarteen ekintza politikoaren eraginpean egon zitezkeen unean uneko interesen arabera, alegia, eta, bereziki, tokiko gobernuak eta gobernu horiek kontrolatzen zituzten eliteek errege-erreginen erakundeari egiten zioten presioaren arabera.

Eta Donostiako kasuan, nabaria da udal-gobernuak sinetsarazi ziela Errege-erregina Katolikoei Santa Katalina eta San Pedro kofradiak mehatxua zirela herritarren bizimodurako, haien gobernu onerako eta segurtasunerako, Herri Xehearren egituratzaile gisa bete nahi zuten ekintza politikoa zela eta; gainera, une haietan Donostiako gobernuak une latzak igarotzen ari zen.

Horrek azalduko luke Errege-erregina Katolikoek kofradia donostiarrek desagerrarazteko erabakiaren alde egin izana eta, erakunde bateko zein besteko kofradeek aurkeztutako erreklamazioei kasu eginez, kofradiak berreskuratzea erabaki zutenean, haiek udal-agintarien kontrolpean jartzeko erabakia hartu izana; erabaki horren ondorioz, eskumenak nabarmen murriztu zitzaizkien eta ekintza politiko eraginkorra gauzatzeko aukera oro zapuztu zitzaien.

Arrazoi horregatik, ordenantzetan ligak eta monipodioak debekatu ziren eta, lanbidearekin lotutako gaiak lantzeko kofradeei bilera-deialdia egin behar bazieten, udal-kabildoaren baimena behar zuten; kofradietako kideek kontzejua- ren bileretan modu iraunkor eta egonkorrean parte hartzeko aukera debekatu zen eta, udal-erakundeetan parte hartu ahal izateko, udal-kabildoak alde aurretik deialdia helarazi behar zien kofradietako bozeramaileei; eta kofradietako ordezkariak udal bileretan esku hartzeko aukera izango zuten, baina mugatuta, hau da, jaso zuten deialdian aipatutako gai zehatzen inguruko hausnarketan baino ez.

Horixe da, hain justu, Donostiako kofradien eta Kantauriko kostaldeko beste puntu batzuetako kofradien artean dagoen alde garrantzitsuenetako bat; izan ere, beste toki horietako kofradiek lanbide-arloko eginkizunak, ongintza-laguntzakoak, erlijio-arlokoak eta judizialak betetzeaz gain, ekintza politiko garrantzitsua ere bete izan zuten.

Lehen esan dugunez, bi kofradiak berreskuratu ahal izateko kofradeek mobilizatu egin behar izan zuten, eta Errege-erregina Katolikoengana jo zuten Diego Arias de Anaya batxilerrak hartutako erabakia zuzendu zezaten.

Eskaera egin zutenean, erakunde bateko nahiz besteko kofradeek ez zuten ezertxo ere esan hiribilduan eragin zituzten istiluei buruz –nola bestela–, parte-hartze aktiboa izan baitzuten, antza, iskanbila horietan eta, kontzejua- ren gobernuak erantzuleztat jotzen zituen. Besterik gabe, aurreko urteetan burututako

jardueraren alde onak nabarmendu zituzten, antzeko hitzak erabilia bi kasuetan, eta, haien ustez, alderdi positibo horiek nahikoa ziren kofradia berrezartzea justifikatzeko.

Horrela, bada, San Pedroko kofradeek, Monarkiaren aurrean kofradia berrezartzea komeni zela defendatzeko, erakundea existitu zen bitartean eman izan zituen zerbitzu garrantzitsuak gogorarazi zituzten. Zehazki, haiei esker, hiribilduak su bat, hau da, itsasargi bat zuela portura iristen ziren itsasontziak gidatzeko; gremioko maiordomoak justizia egiten zuela arrantzako jardunean sortzen ziren gorabeherak ebazteko, prozedura erraz, azkar eta merke bati jarraikiz; eta gremioak txiro askori eman izan zela laguntza. Santa Katalinako kofradeen kasuan, hiribilduan kai bat eta nasa bat eraiki zituztela gogorarazi zuten; kofradia maiordomoak itsas jarduerak eragindako kausak ebazten zituela; eta txiro askori lagundu izan zietela.

2. Donostiako 1489ko udal-ordenantzetako itsas aurreikuspenak

Donostiako 1489ko udal-ordenantzetan bildutako aurreikuspenei dagokienez, bi itsas gremioak zuzenean eraginpean hartzen zituzten aurreikuspenen helburu garrantzitsuenak honako hauek ziren: hiribilduko herritarrei produktu jakin batzuen hornidura bermatzea, produktu horien eskasia zela eta; arrainen prezioa, kalitatea eta salmenta arautzea; arrantza-baliabideen salmentan iruzurrak saihestea; zuzeneko merkataritza ahalbidetzea bitartekarien esku-hartzea saihestuta; zenbait alderditan, gutxienez, arrantza-jarduera kontrolatzea; herritarren segurtasuna eta ordena bermatzea; eta aurre-neurriak hartzea usain txarrak sortzeagatik auzoko higie maila eta osasungarritasuna jaitsi ez zitezen. Oro har, helburu horiek bat datoz Kantauriko gainerako hiribilduetako –baita Gipuzkoakoak ere– udal-ordenantzen bitartez bete nahi ziren helburuekin⁴¹.

Horrela, segurtasuna eta ordena bermatze aldera, 1489ko udal-ordenantzetan liga eta monipodioak eratzea debekatu zen, horrelako erakundeek hiribilduan sortzen zituzten iskanbila eta istiluak saihesteko, alde batetik, eta bestetik, alkate eta epaimahaiek hartutako erabakiei inork kontra egin ez ziezaien (20. kap.). Eta honako hau xedatu zen: kofradien edo batzarren bilerak egitea komeni izanez gero, alde aurretik udal-erregimentuak lizentzia eman beharko zuen (40.

⁴¹ GARCÍA FERNÁNDEZ, E., Para la buena gobernación e regimiento de la villa e sus vecinos e pueblo e republica: De los Fueros a las Ordenanzas municipales en la Provincia de Guipúzcoa (siglos XII-XVI). LEMA, J. Á., FERNÁNDEZ DE LARREA, J. A., GARCÍA, E., LARRAÑAGA, M., MUNITA, J. A. eta DÍAZ DE DURANA, J. R., *El triunfo de las elites urbanas guipuzcoanas: nuevos textos para el estudio del gobierno de las villas y de la Provincia (1412-1539)*, Donostia: Gipuzkoako Foru Aldundia, 2002, 27-58 or.

eta 41. or.). Aurreikuspen horiek itsas kofradiei eragiten zieten zuzenean, eta udal-kabildoak Santa Katalina eta San Pedro kofradien gaineko kontrola eta nagusitasuna izan zitzaizkien finkatu zituzten, kofradiak berriro sortu ostean.

103., 104. eta 105. kapituluaren arabera, debekatuta zegoen «gure auzoko Pasaian» garia, gatza, arraina edo beste edozein salgai kargatzea eta deskargatzea hiribilduko alkate eta errejidoreen lizentziarik izan gabe⁴²; arrantza-baliabide oro lehortezea; eta Pasaiakoek Donostiara garagarra edo garia itsasoz eramatea, betiere tokiko agintariak zegokion baimena eman ezean.

110-117 kapituluaren helburu nagusia zen hiribilduan arrain-hornidura egokia bermatzea eta, horretarako, herriko kaleetan arraina saltzeko modua, salmenta horren ezaugarriak eta baldintzak arautzen ziren, baina halaber, baita «Hondarribiako Pasaiatik» –gaur egungo Pasaia San Juan edo Donibanetik– edo herrikoa ez zen beste portu batetik Donostiara iritsi zitekeen arrantzaren kasuan ere.

Eta, 117. kapituluaren, toki jakin batzuetan trainak errentan emateko bete beharreko araubidea xedatzen zen.

3. Santa Katalinako eta San Pedroko ordenantzen edukia

Eta, Santa Katalina eta San Pedro kofradietako ordenantzen edukiarik dagoenez, deigarriena zera da, kofradia bakoitzaren gobernuari buruzko aurreikuspen bakar bat bera ere ez dagoela kapitulu guztietan, eta itsas kofradien ordenantzetan ohiko moduan biltzen diren beste gai batzuei buruzko xedapenak murriztu samarrak direla. Horixe gertatzen da honako gai hauei buruzko kasuetan: kofradien diru-baliabideak, anaiarte bakoitzeko kideen lanbide-jardueren antolaketa, edo itsasoarekin lotutako kofradiek ohiko moduan betetzen zituzten ongintza-asistentziako eta erlijio-arloko eginkizunak betetzea.

Aitzitik, bi testuetan garrantzi handia ematen zaio kofradia bakoitzeko maiordomoak kofradeen artean justizia administratzeari. Eta, halaber, anaiarte bakoitzeko kideentzat interesekoak ziren gaiak ez ezik, tokiko agintarientzat kezka-iturri izan behar zuten gaiak ere landu zituzten; esate baterako, nasa edo kaien kontserbazioa eta garbiketa, eta itsasargiaren eginkizuna betetzen zuen sua mantentzea. Kaia eraiki eta mantentze-lanak egiteaz Santa Katalina kofradia arduratzen zen eta San Pedrokoa itsasargiaren eginkizuna betetzen zuen «sua-
ren» erantzule zen; eta bi erakundeetako kofradeek Errege-erregina Katolikoei kofradiak berrezartzea eskatu zietenean bi argudio horiek aurkeztu izanak justifi-

⁴² Gaur egun Pasaia San Pedroko portua den horri buruz ari da; garai hartan Oiartzungo portua esaten zitzaion, eta Donostiak Erdi Aroan zituen lau portuetatik garrantzitsuenen zena.

fikatzen du gai horiek Donostiako gremioen ordenantzetan hainbesteko garrantzia izatea.

Ordenantza horietan hainbat berezitasun topatu ditugu, Kantauriko gainerako itsas kofradia gehienetan, oro har, ikusten ez direnak; hain zuzen ere, 1489ko udal-ordenantzetako aurreikuspenei dagokienez, kofradiak kontzejuko agintarien kontrolpean jartzeari eta beren jarduera-eremua mugatzeari buruzko aurreikuspenekin lotutako berezitasunak dira. Eta, batik bat, nabigatzaile, marinel eta arrantzale donostiarren bilerak ezohiko zerbait bihurtzeko nahiarekin zuten zerikusia, betiere tokiko agintarien kontrolpean.

Santa Katalina eta San Pedro kofradiak udal-kabildoaren mendean eta hari atxikita geratu ziren 1489. urteaz geroztik, eta hori salbuespentzat har daiteke Kantauriko itsasertzean. Oro har, Gaztela iparraldeko kostaldeko marinelen kofradiak –Erdi Aroan sortu ziren– autonomia-maila handia izan zuten udal-gobernuekiko eta, gainera, Monarkiaren berariazko babesa ere bazuten horretarako. Horretaz gain, hiribilduetako tokiko gobernuetan sartzea ere lortu zuten eta, horri esker, kontzejuetako erabakietan parte hartu ahal izaten zuten eta kontzejuren bileretan lantzen ziren gaien berri izaten zuten etengabe eta zuzenean, beren interesak eraginpean hartzen zituztenean. Gaztelako kostaldeko beste toki batzuetako kofradiak ere lortu zuten tokiko gobernuetan sartzea, eta kontzejuan ordezkaritza iraunkorra izateaz gain, udal-ofizio jakin batzuk nahitaez marine-len kofradietako kideren bati esleitzea ere lortu zuten.

Donostiako itsas kofradien ordenantzen beste berezitasun bat da –gainerako kofradia kantauriar gehienekin alderatuta– zer erakundek hartu zuen parte ordenantzen idazketan.

Oro har, Erdi Aroan, behintzat –Aro Modernoan aldaketaren bat edo beste izan baitzen arlo horretan–, ohikoa zen kofradeek beraiek idaztea gremioaren ordenantzak eta, gero, Gaztelako Kontseilura bidaltzea, Kontzejuren bitartez, Monarkiak testua berretsi zezan edukiak egokiak zirela egiaztatu eta kontrastatu ostean. Berretsi aurretik, kofradiak egoitza zuen herriko kontzejuetara bidaltzen ziren ordenantzen testuak, udal-agintariak ikus-onetsia emateko edo egoki irizitako aldaketak proposatzeko; kasu horretan, Gaztelako Kontseiluak aldaketa horiek aintzat har zitzakeen eta Monarkiak onartutako behin betiko testuari gehitu.

Alabaina, Santa Katalina eta San Pedro kofradien ordenantzak egiteko prozedura oso bestelakoa izan zen. Arias de Anaya batxilerrak idatzi zituen, kofradeek idatzi ordez, baina kofradien lehengo ordenantzak bistan zituela eta, batez ere, Donostiako udal-erregimentuaren interesak oso kontuan hartuta.

Dena den, denboraren poderioz, Donostiako udal-agintaritzak itsas jardueretan aritzen ziren herritarren gainean egiten zuen kontrola lasaitu egin zen,

antza, zenbait alderditan, bederen; horrenbestez, Santa Katalina kofradiaren ordenantzak geroago idatzi zirenez, kofradeek eta maiordomoak idatzi zituzten eta Gaztelako Kontseiluak 1642. urtean berretsi zituen, baina Gaztelako Kontseilua-
ren onarpena Donostiako kontzejuak, justiziak eta udal-erregimentuak izapidetu zuten⁴³. Aitzitik, udal-gobernuko kideak kofradiako hauteskundeetan hautatuak izateko eta hautesle gisa onartzeko baimena (2. kap.) eta beste hainbat neurri zirela eta, kofradiak udal-erregimentuaren mende eta kontrolpean egoten jarraitu zuen.

Aurreko orrialdeetan esan dugunez, San Pedro eta Santa Katalina kofradietako ordenantza berrien helburu nagusia bi gremioen ekintza politikorako ahalmena deuseztatzea zen; horretarako, bi ordenantzen atarikoan debekatu egiten zaie kofradiak deituta bileran elkartzea eta beren buruari kofrade deitzea; hori eginez gero, ordenantzetan bildutako zigorrak eta herrietako sediziozile eta zalapartarientzat legeria orokorrean bildutako zigorrak jasoko zituzten. Aurreikuspen hori errepikatuta dago bi ordenantzetako gorputzaren lehenengo kapitulu-
luan, baita maiordomoen eginkizun jurisdikzionala baliatzeari buruzko kapitulu-
luek ondoren ere, bi ordenantzetan.

Agindu hori betetzen ez zuenarentzat aurreikusitako zigorrak benetan larriak ziren: mila marabediko zigorra eta hiribildutik eta jurisdikziotik erbestera-
tzea bi urtez, eta dirurik ez zutenen kasuan, isunaren orde z hogeita hamar egun igaro behar zituzten dorrearen zoruan eta erbestean bi urtez egon behar zuten. Eta zigorrak are larriagoak ziren iskanbilak sortzearen erantzule zirenentzat, be-
tiere iskanbila horietan odol-zauriak izan baziren; kasu horretan, heriotza-zigorra ezartzen zitzairen.

Kofradeek udal-erregimentuaren bileretan parte hartzeko aukera bi ordenantzetako 1. kapitulu-
an aurreikusten zen; horren arabera, kontzejuaren erabakiak errepublikarentzat kaltegarriak zirela uste zutelako erabaki horiekin ados ez zeudenek udalaren saioretan parte har zezaketen, beren ikuspegia azaltzeko.

Kofradeek bilerak egin zitzaizketen, baina soilik kofradietako kideek praktikatzen zituzten lanbideei buruzko gaiak ebazteko baldin baziren; dena den, bilera horien deialdia egin ahal izateko, lehen esan dugunez, udal-erregimentuak alde zuzenetik baimena eman behar zuen eta, bestela, bildutako heriotza-zigorra ezarri eta ondasunak konfiskatuko zitzaizkien (bi ordenantzetako 2. kapitulu-
luek).

Jarraian, bi testuetan, eta bi erakundeetako kofradeek merezimenduztat argudiatutakoa ikusita –maiordomoek betetzen zuten eginkizun jurisdikzionala-

⁴³ Santa Katalina kofradiaren ordenantza berrien testua –apirilaren 7an berretsi zen– hemen argitaratu da: BANUS Y AGUIRRE, J. L., *Ordenanzas de la Cofradía*, *op. cit.*, 101-106 or.

ri zegokionez–, bi anaiarten esparruan, ofizial horiek kofradeen artean justizia administratzen jarraituko zutela aurreikusi zen, betiere 6.000 marabedi baino gutxiagoko kausetan eta itsas jarduerak –arrantzakoak edo merkataritzakoak– eragindakoak izanik. Kofradietako maiordomoak aukeratzeko aurreikusitako prozedura konplexu samarra da; aurreikuspen horiek hamar urtez aplikatzen ziren eta, horien arabera, urtean behin maiordomo bat izendatzen zen, baita maiordomoen kontuak aztertzeke bi aztertzaile ere. Kontu horiek karguaren ekitaldia amaitutakoan aurkeztu behar ziren, bi aztertzaileek azter zituzten kofradia bakoitzeko bi edo hiru nagusiren aurrean.

Bi testuetan bigarren instantzia bat aurreikusten da prozedura judizialean, kofradia bakoitzeko maiordomoak emandako epaien helegitea onartu ostean, epaimahai baten aurrean; epaimahaia honela osatzen zen: lau maisu eta marinel Santa Katalinaren kasuan, eta lau maisu edo arrantzale San Pedro kofradiaren kasuan.

Maiordomoek ofizial baten laguntza izan zezaten eta, hartara, beren eginkizun juridikzionalak hobeto bete ahal izateko, laguntza hori ordenantza batek emango zuela xedatzen zen testuetan.

Bi testuen amaiera aldera, maiordomoek eta ordenantzek beren eginkizunak betetzeagatik zenbateko soldata jaso behar zuten aipatzen zen.

Eta, bukatzeko, arlo horretan, kofradia bakoitzaren esparruan lehenengo edo bigarren instantzian emandako epaiak betearaztea hiribilduko probestuari zegokiola aurreikusten zen; probestuak, maiordomoaren aginduari jarraikiz, epaia betearazi behar zuen, hala pertsoneri nola ondasunei zegokienez.

Kofradia bakoitzean ongintza-asistentziako eginkizunak eta erlijiosoak arautzen dituzten aginduak ere bat datoz Santa Katalinako eta San Pedroko gremioetan. Kofradietan zenbat meza eman behar ziren zehazten duten arauak, esaterako, edo nola ordaindu behar ziren eta noiz eman behar ziren; itsas jardueretan jarduteko gai ez ziren gaixoei eta zaharrei laguntzeko zenbateko limosna eman behar zen; hildako kofradeen hiletetara joan behar zela; eta Apezpikutzak ezarritako gorde beharreko jaiak errespetatu behar zirela –debekatuta zegoen egun horietan itsasora irtetea–.

Ordenantza batzuen eta besteen artean alde gehien dituen blokea, noski, Santa Katalinako eta San Pedroko kofradeen lanbide-jarduerari buruzkoa da.

Arrantza-gremioaren kasuan, hiribilduan arraina saltzeko arauak ezarri ziren, baita atzerritarrei erositakoa ere, eta txikizka nahiz handizka; portuan itsasontziei porturako sarbidea adierazten zien sua zaintzeko eta mantentzeko arauak ere finkatu ziren eta, horien arabera, maiordomoak su horren mantentzeaz arduratzeko pertsona bat izendatu behar zuen urtero. Eta Santa Katalinako testuan, eskifaian erroldatzeko kontratuak betetzeko araubidea aurreikusten zen;

jaiegunetan kargatzeko eta deskargatzeko debekua; kaian lastan jartzeko baldintzak; portuan itsasontziak –txiki nahiz handi– kokatzeko jarraibideak; nasan zikinkeria botatzeko debekua; nabigatzeko moduan ez zeuden itsasontziak portuan uzteko debekua; atzerriko salgaientzat aurreikusitako araubidea; eta nasaren mantentze-lanetarakoa.

IV. BIBLIOGRAFIA

AYERBE IRÍBAR, María Rosa, Las ordenanzas municipales de San Sebastián de 1489, *Boletín de Estudios Históricos de San Sebastián*, 40 (2006), 11-91. or.

-Ordenanzas de la cofradía de mareantes de San Pedro, en San Sebastián (1489), *Boletín de Estudios Históricos de San Sebastián*, 41 (2007), 417-437. or.

BANUS Y AGUIRRE, José Luis, Viejas ordenanzas de construcción en San Sebastián, *Boletín de la Real Sociedad Vascongada de Amigos del País*, 1 (1945), 185-194. or.

-Los Reyes Católicos y San Sebastián. El incendio de 1489 y la reconstrucción de la villa, *Boletín de la Real Sociedad Vascongada de Amigos del País*, 17 (1961), pp. 283-304.

-*El Fuero de San Sebastián*, Donostia: Donostiako Udala, 1963.

-Ordenanzas de la Cofradía de Santa Catalina, *Boletín de Estudios Históricos de San Sebastián*, 8 (1974), 73-106. or.

CLEIRAC, Etienne, *Us et coutumes de la mer divisées en trois parties*, 1.º edizioa, Burdeos: Guillaume Millanges, 1647; 6. edizioa, Rouen: E. Viret, 1671.

ECHEGARAY CORTA, Bonifacio de, La vida civil y mercantil de los vascos a través de sus instituciones jurídicas, *Revista Internacional de los Estudios Vascos*, 13-3 (1922), 273-336. or. ; 13-4 (1922), 582-613. or. ; 14-1 (1923), 27-60. or.

ERKOREKA GERVASIO, Josu Iñaki, *Análisis histórico-institucional de las cofradías de mareantes del País Vasco*, Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzua, 1991.

GARCÍA DE CORTÁZAR, José Ángel, Una villa mercantil. 1180-1516. ARTOLA, Miguel (koord.), *Historia de Donostia-San Sebastián* lanean, Donostia: Editorial Nerea, 2004, 15-35. or.

GARCÍA FERNÁNDEZ, Ernesto, La comunidad de San Sebastián a fines del siglo XV: un movimiento fiscalizador del poder concejil, *Espacio, Tiempo y Forma, Serie III, Historia Medieval*, 6 (1993), 543-572. or.

- Las cofradías de mercaderes, mareantes y pescadores vascos (siglos XIV a XVI). ARIZAGA BOLUMBURU, Beatriz eta SOLÓRZANO TELLECHEA, Jesús Ángel (ed.), *Ciudades y villas portuarias del Atlántico en la Edad Media. Nájera, Encuentros Internacionales del Medievo: Nájera, 27-30 de julio 2004*, Logroño: Errioxako Ikerketen Institutua, 2005, 257-294. or.
- Para la buena gobernación e regimiento de la villa e sus vecinos e pueblo e republica: De los Fueros a las Ordenanzas municipales en la Provincia de Guipúzcoa (siglos XII-XVI). LEMA, José Ángel, FERNÁNDEZ DE LARREA, Jon Andoni, GARCÍA, Ernesto, LARRAÑAGA, Miguel, MUNITA, José Antonio eta DÍAZ DE DURANA, José Ramón, *El triunfo de las elites urbanas guipuzcoanas: nuevos textos para el estudio del gobierno de las villas y de la Provincia (1412-1539)* lanean, Donostia: Gipuzkoako Foru Aldundia, 2002, 27-58. or.
- GARCIE, Pierre, *Le Grand routier et pillotage et enseignement pour encrer tant ès ports, havres que lieux de la mer, tant des parties de France, Bretagne, Engleterre, Espagne, Flandres et haultes Alemaignes...* St. Gilles-sur-Vie: 1483-1484. Ezagutzen den lehen edizioa, Poitiers, 1520; 2.edizioa, 1521. WATERS, David Watkin, *The Rutters of the Sea. The Sailing Directions of Pierre Garcie. A Study of the first english and french printed Sailing Directions with facsimile Reproductions* lanean. New Haven eta London, 1967, 205-400. or.
- GONZÁLEZ ARCE, José Damián, Asociacionismo, gremios y restricciones corporativas en la España medieval (siglos XIII-XV), *Investigaciones de Historia Económica*, 10 (2008), 9-34. or.
- GONZÁLEZ ARCE, José Damián eta GIL SÁEZ, Joaquín, El puerto de San Sebastián y su cofradía de mareantes de Santa Catalina (1450-1550), *Tst. Transportes, Servicios y telecomunicaciones*, 21 (2011), 84-111. or.
- ORELLA UNZUÉ, José Luis, Estudio jurídico comparativo de los Fueros de San Sebastián, Estella, Vitoria y Logroño. *El Fuero de San Sebastián y su época* lanean, Donostia: Eusko Ikaskuntza, 1982, 255-299. or.
- El Fuero de San Sebastián y su entorno histórico. SÁEZ, J. Antonio eta GÓMEZ PIÑEIRO, J., *Geografía e Historia de Donostia-San Sebastián* lanean, Donostia: Ingeba, urriko edizioa, 2013. Online: <http://www.ingeba.org/liburua/donostia/43fuero/43fuero.htm> (azken kontsulta, 2018ko irailaren 13an).
- PARDESSUS, Jean Marie, *Collection des lois maritimes anterieures au XVIII siècle*, 6 bol., Paris: L'Imprimerie Royal, 1828-1845.
- SCHIAPPOLI, Domenico, *Il ius naufragii secondo il Diritto della Chiesa*, Roma, Società Editrice del Foro Italiano, 1938.

SERNA VALLEJO, Margarita, La historiografía sobre los *Rôles d'Oléron* (siglos XV a XX), *Anuario de Historia del Derecho Español*, 70 (2000), 471-498. or.

-*Los Rôles d'Oléron. El coutumier marítimo del Atlántico y del Báltico de Época medieval y moderna*, Santander: Centro de Estudios Montañeses, 2004.

-El conflicto político entre las gentes del mar y las oligarquías locales en el Corregimiento de las Cuatro Villas de la Costa en el Antiguo Régimen. REY CASTELAO, Ofelia, CASTRO REDONDO, Rubén Castro eta FERNÁNDEZ CORTIZO, Camilo (ed.), *La vida inquieta. Conflictos sociales en la Edad Moderna* lanean, Santiago de Compostela: Santiago de Compostelako Unibertsitatea, 2018, 119-143. or.

TENA GARCÍA, Soledad, Los Mans-Engómez: el linaje dirigente de la villa de San Sebastián durante la Edad Media, *Hispania* 185 (1993), 987-1008. or.

-Composición social y articulación interna de las cofradías de pescadores y mareantes. (Un análisis de la explotación de los recursos marítimos en la Marina de Castilla durante la Baja Edad Media), *Espacio, Tiempo y Forma, Serie III, Historia Medieval*, 8 (1995), 111-134. or.

-*La sociedad urbana en la Guipúzcoa costera medieval: San Sebastián, Rentería y Fuenterrabía (1200-1500)*, Donostia: Kutxa Fundazioa, 1997.

-Los linajes urbanos de las villas del Puerto de Pasajes (San Sebastián, Rentería y Fuenterrabía): dos modelos de formación de las oligarquías municipales. DÍAZ DE DURANA, José Ramón (koord.), *La lucha de bandos en el País Vasco: de los Parientes Mayores a la Hidalguía Universal: Guipúzcoa, de los bandos a la provincia (siglos XIV a XVI)* lanean, Bilbo: Euskal Herriko Unibertsitatea, 1998, 323-339. or.

-Cofradías y concejos: encuentros y desencuentros en San Sebastián a finales del siglo XV. MONSALVO ANTÓN, José María (ed.), *Sociedades urbanas y culturas políticas en la Baja Edad Media castellana* lanean, Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca, 2013, 247-254. or.

ZAMORA MANZANO, José Luis, El salvamento y la asistencia marítima en el Derecho romano, *Revue Internationale des Droits de l'Antiquité*, XLVIII (2001), 373-403. or.